

ΜΙΑ ΕΥΧΑΡΙΣΤΗ ΚΑΙ ΘΕΛΚΤΙΚΗ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ
ΜΕ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΠΑΠΑΛΟΥΚΑ

Τον Νίκο Παπαλουκά τον γνώρισα στο τέλος της δεκαετίας του'90, όταν εγώ δίδασκα Ιστορία της Τέχνης στη Σχολή Καλών Τεχνών του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και εκείνος ήταν νεόφερτος φοιτητής από την Κύπρο. Θυμάμαι ότι πρόσεχα ιδιαίτερα την δουλειά των Κυπρίων σπουδαστών, όχι μόνο γιατί η Κύπρος ήταν ο τόπος και της δικής μου ιδιαίτερης καταγωγής, αλλά γιατί πίστευα ή μάλλον διαισθανόμουν, ότι οι κάτοικοι αυτού του μικρού τόπου με την μεγάλη και βαρυσήμαντη ιστορία, κληρονομούσαν, εδώ και αιώνες, από γενιά σε γενιά, μια εντυπωσιακή δεξιότητα σχετικά με την κατασκευαστική δομή και το χρώμα. Στα σύντομα χρονικά διαστήματα που βρισκόμουν στο νησί για να εκπληρώσω κάποιες πολιτιστικές αποστολές ή για να διδάξω, διαπίστωνα με μεγάλη επίσης έκπληξη και όχι λιγότερη συγκίνηση, ότι οι περισσότεροι άνδρες και γυναίκες των χωριών αλλά των αστικών κέντρων, ήταν, και εξακολουθούν να είναι, φανατικοί ερασιτέχνες γλύπτες και ζωγράφοι. Θα έλεγα μάλιστα, ότι η περίπτωση του Κώστα Στάθη(1913-1987) από τον Ασκά- το εξαιρετικό ταλέντο του οποίου δυστυχώς καταξιώθηκε πολύ αργά- είναι η πειστικότερη απόδειξη των σκέψεων που κατέθεσα παραπάνω. Πως γίνεται ένας άνθρωπος που δεν πρόλαβε καν να ολοκληρώσει τις σπουδές του στην Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας-λόγω του επερχόμενου πολέμου και της προσωπικής του ανέχειας- να μας κληροδοτήσει ένα πραγματικά πρωτοποριακό έργο, ζώντας μάλιστα σε πλήρη κοινωνική απομόνωση στο χωριό του τον Ασκά; Φαίνεται ότι αντίθετα με την επικρατούσα άποψη, ένας νέος δημιουργός δεν χρειάζεται να είναι μόνιμος τρώφιμος των μητροπολιτικών κέντρων του εξωτερικού, προκειμένου να φιλοτεχνήσει έργο αξιόλογο που να συμβαδίζει με την σύγχρονη πολιτισμική πραγματικότητα.

Αυτά σκεπτόμουν όταν, μετά από 16 περίπου ολόκληρα χρόνια, ξανα συνάντησα τον Νίκο Παπαλουκά στο εργαστήρι του στην παλιά Λευκωσία. Αφού είδα ένα ικανοποιητικό μέρος της δουλειάς του(μικρούς πίνακες ή μεγάλα πολύπτυχα σε ακρυλικό, κολάζ τα οποία φιλοτέχνησε κατά την περίοδο των Μεταπτυχιακών σπουδών του στην Αγγλία, ακόμη και κοσμήματα από μέταλλο σε πολύ πρωτότυπα σχήματα), του είπα αυθόρμητα ότι εντυπωσιάστηκα πολύ από την ωριμότητα, την αφεγάδιαστη δομή και το νεανικό σθένος των έργων του. Για μένα, ο Νίκος Παπαλουκάς είναι μια ακόμη περίπτωση δημιουργού που αν και ζει και εργάζεται σε μια αρκετά κλειστή πολιτισμική περιφέρεια, όπως η Κύπρος, αξιοποιεί σε μεγάλο βαθμό, όχι μόνο την μοντέρνα και σύγχρονη καλλιτεχνική παιδεία, αλλά και την ίδια την εικαστική παράδοση του τόπου του.

Ωστόσο, συμβαίνει συχνά, εμείς οι ιστορικοί της τέχνης, όταν γνωρίζουμε ένα νέο δημιουργό, να σπεύδουμε να του αποδώσουμε μια «καλλιτεχνική ταυτότητα» ως επί το πλείστον βασιζόμενοι στις επιδράσεις που δέχτηκε από καλλιτέχνες και κινήματα της μοντέρνας ή μεταμοντέρνας παράδοσης. Το να αναγνωρίσει π.χ. κανείς στο έργο του Νίκου Παπαλουκά την επίδραση του Cezanne, του Matisse, ή του Picasso, είναι κάτι χρήσιμο αλλά όχι επαρκές διότι έτσι και αλλιώς, ολόκληρη η καλλιτεχνική παραγωγή του περασμένου αιώνα στηρίζεται και εμπνέεται από τους κορυφαίους αυτούς δημιουργούς. Επομένως, το ζητούμενο δεν είναι να αναγνωρίσει κανείς την επίδραση των γυναικείων γυμνών του Matisse ή της συνθετικής περιόδου του Picasso στα έργα του Νίκου Παπαλουκά, αλλά να κατανοήσει με ποιο τρόπο ο Νίκος Παπαλουκάς, ή οποιοσδήποτε άλλος προικισμένος δημιουργός, αξιοποιεί και μεταστοιχειώνει εικαστικά αυτά που διδάχθηκε από τους μεγάλους αυτούς κλασικούς του μοντερνισμού. Εξάλλου, από την περίοδο των αρχών του περασμένου αιώνα μέχρι τις μέρες μας, μεσολάβησαν πολλές εξελικτικές φάσεις του μοντερνισμού, οι οποίες, χωρίς να απομακρυνθούν ουσιαστικά από τις καθοριστικές κατακτήσεις των επαναστατικών πρωτοποριών, ενσωμάτωσαν στο πεδίο της τέχνης νεότερες αισθητικές ιδεολογίες και τάσεις, όπως η κουλτούρα της Pop Art, ο μινιμαλισμός, ο μετα-στρουκτουραλισμός, η αισθητική της νέας παραστατικότητας, η video-Art και οι νέες τεχνολογίες.

Ο Νίκος Παπαλουκάς είναι ένας λιτός, ήπιος και συχνά λυρικός αφηγητής, ο οποίος, ανεξάρτητα από τα θέματα που πραγματεύεται, αναζητά πάντα το ουσιώδες. Τοπία, άνθρωποι, ζευγάρια ερωτικά, πουλιά, θέματα μυθολογικά, η τραγωδία της τουρκικής εισβολής του '74 σε μια πολύ ιδιαίτερη αφήγηση, το θαυμάσιο πολύπτυχο του χορού, αλλά και ξανθά κορίτσια στην παραλία, όμοια με γεωμετρημένα κοψίματα από φανταχτερές, χρωματιστές κόλλες, αποτελούν μερικές από τις σειρές των τελευταίων χρόνων, που αναδεικνύουν την συνειδητή πορεία του νέου δημιουργού προς μια βαθιά βιωμένη (μορφολογικά όσο και οντολογικά), γεωμετρική αφαίρεση. Πρόκειται για μια πορεία αναζήτησης της ουσίας των πραγμάτων και της ίδιας της ζωής στη σύγχρονη καθημερινότητά της, μέσα από ασκήσεις γεωμετρικής σύνθεσης που επιζητούν να καταλήξουν στην πιο λιτή και απέρριπτη απλούστευση. Τα κολλάζ του 2011 και τα ακρυλικά σε καμβά του 2012, αποτελούν εξαιρετικά δείγματα αυτής της προσπάθειας. Κοιτάζοντάς τα έχει κανείς την εντύπωση ότι έστω και μια γραμμή αν αφαιρεθεί, ο πίνακας θα χάσει τη ιδιαίτερα μελετημένη δομική ισορροπία του.

Κάτι που θα ήθελα επίσης να επισημάνω, είναι ότι από τα έργα του Νίκου Παπαλουκά δεν λείπουν οι μνήμες από την σκληρή αλλά εμπνευσμένη προσπάθεια χαρισματικών Κυπρίων δημιουργών, όπως π.χ. ο Χριστόφορος Σάββα, οι οποίοι συνέβαλαν στην διαμόρφωση ενός αξιόλογου περιφερειακού μοντερνισμού, εμπλουτισμένου από το φως, το χρώμα και τα ταπεινά χρηστικά υλικά της καθημερινής (αγροτικής) ζωής των Κυπρίων. Είμαι μάλιστα σίγουρη, ότι ο Νίκος Παπαλουκάς κατάλαβε σε βάθος, μελετώντας τον Χριστόφορο Σάββα ή τον Γιώργο Πολυβίου Γεωργίου, ότι ο καλλιτέχνης που δεν έχει κατανοήσει τον εαυτό του, δηλαδή τα βιώματα του άμεσου περιβάλλοντός του,

δεν μπορεί και να διεκδικήσει την οικουμενικότητα. Έργα όπως το « Καφενείο» 1 και 2 του 2007 ή το « Μπαλκόνι» του 2008, αποτελούν κατά τη γνώμη μου υποδειγματικές μεταστοιχειώσεις - γεμάτες φως, χρώμα και ρυθμό- του κυπριακού μεσογειακού τοπίου. Δεν χρειάζεται βέβαια να τονίσω εδώ ότι ο Νίκος Παπαλουκάς δεν είναι τοπιογράφος, ή ζωγράφος του καθημερινού αστικού τοπίου, όπου και να βρίσκεται αυτό. Όλα αυτά τα θέματα , ακόμη και τα μυθολογικά του όπου αρχαίοι ήρωες ,ερωτευμένοι Κένταυροι που αρπάζουν νύμφες και γενναίες Αμαζόνες , ζουν το δικό τους δράμα μέσα σε αστικά τοπία και σύγχρονες λεωφόρους, αποτελούν ένα πλούσιο πολιτισμικό και φαντασιακό μίγμα το οποίο παράλληλα με την τρυφερά χιουμοριστική αφήγηση, έχει ως πρωταρχική έγνοια τον ρυθμό και την φόρμα. Τελειώνω, σημειώνοντας κάτι που διαισθάνθηκα σχετικά με τον τρόπο που ο ίδιος αντιμετωπίζει τη δουλειά του. Η σοβαρότητα και η μεθοδικότητά του δεν τον εμποδίζουν από το να είναι σεμνός και ταπεινός και να αφήνει να διαφανεί στα έργα του ένα είδος μιλίχιου , αδήλωτου, αλλά οπωσδήποτε υπαρκτού χιούμορ. Αυτό ακριβώς τον εμποδίζει να καθηλώνεται ναρκισσιστικά σε διάφορες, επιτυχημένες φάσεις της δουλειάς του. Ο τόπος μας είναι μικρός , κλειστός και είναι εύκολο, παίρνοντας τον εαυτό σου πολύ στα σοβαρά, να χάσεις τελείως τη σοβαρότητά σου.

Νίκη Λοϊζίδη

Ομότιμη Καθηγήτρια Ιστορίας της Τέχνης

Τμήματος Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης

Ανώτατης Σχολής Καλών Τεχνών Αθήνας